

Hwad Behagas?

Somnia plus vigili quam dormienti nocent

Bellmanssällskapets Medlemsblad

N:o 1 Anno 2008

**EN GOD
FORTSÄTTNING
PÅ DET NYA ÅRET
ÖNSKAR**

**ANITA ANKARCRONA
ORDFÖRANDE**

Bellmanssällskapet

Ordförande
fil.dr. Anita Ankarcrona
08-660 59 25

Vice ordförande
doktorand Bo G. Hall
08-88 91 09

Sekreterare
f. chefsjuristen Bo Ståhle
08-20 41 13

Protokollsekreterare,
hemsidesansvarig,
webbredaktör och red. råd
doktorand Jennie Nell
070-682 24 03

Skattmästare
Owe Eurenus
08-664 15 16

Klubbmästare
fil.kand. Cecilia Wijnblad
08-643 59 25

Hwad Behagas?
doktorand Bengt Jonshult
08-570 100 89

Övriga ledamöter
direktör Hans Jacob Bonnier
docent Carina Burman
Red. råd,fil.dr. Stefan Ekman
docent Lennart Hedwall
fil.mag. Olof Holm
museidirektör
Christina Mattsson
fil.kand. Hans Nilsson

Postadress:
Bellmanssällskapet
Östermalmsgatan 14
114 26 Stockholm
Tel 08-20 41 13

E-post: sallskapet@bellman.org
Hemsida: www.bellman.org
Sällskapets pg: 45 19 50-0

LÄSARE!

Först och främst ber jag att få tillönska Er alla en synnerligen trevlig fortsättning på det nya året! Hoppas att det blir ett bra år, med många sympatiska och bellmanska stunder. Bilagt denna avisa finner du tvenne viktiga tingestar. Dels vår nya medlemsnål och dels ett inbetalningskort rörande årsavgiften. Förhoppningen är att både nålen och den lilla avgiften omsätts i praktiken så snart som möjligt.

Vi rivstartar, som synes, med årets föreläsning till Olof Byströms minne. Platsen är Stora Börssalen - komponerad i bästa gustavianska stil. Personligen tycker jag att det är en ynnest att få tillgång till detta sagolika rum och missar ogärna ett besök.

Det märkliga vädret med jul och nyår utan snö förde mina tankar till en viss baron från La Brède...Montesquieu! Läste precis några rader ur den berömda klimatläran där det står att de språk som talas i länder med kallt klimat påminner om läten från frusna får och därmed kan man sluta sig till att folket där har mindre sensibilitet än folk i varmare länder. Även slaveri, polygami och kolonialism förklaras av klimatet. Tur att det blir varmare... När baronen avled var Bellman 15 år och var då förmodligen omedveten om att han skulle skapa en kulturskatt som var helt fri från bråkanden och som än idag brinner likt en strålande stjärna på Parnassens himmel!

Red.

- Sid
- 1 GOTT NYTT ÅR!
 - 2 Redaktörens ruta
 - 3 Kallelse till årets föreläsning
 - 4 Metareferenser och musik - en möjlig metod?
 - 8 En sällsam historia om Bellman och Dan Andersson

**BELLMANSSÄLLSKAPET INBJUDER TILL ÅRETS
FÖRELÄSNING
TILL OLOF BYSTRÖMS MINNE**

Söndagen den 10/2 2008, kl. 15.00

Plats: Stora Börssalen

**Fil. dr. Sabrina Norlander Eliasson
föreläser om
“Bilderna av poeten: om porträtt av Carl Michael Bellman
och de arkadiska herdarna i Rom”**

Divertissemang med trubaduren Carl Håkan Essmar

Bindande anmälan till Klubbmästare Cecilia Wijnbladh,
Klevgränd 2, 116 46 Stockholm, tel. 08-643 59 25
E-post: cecilia.wijnbladh@comhem.se

Antalet platser är begränsade! Biljetter hämtas vid entrén.

Entré: 20 kr. O.S.A. senast 8/2 2008

METAREFERENSER OCH MUSIK - EN MÖJLIG METOD?

Ett återkommande ämne inom Bellmanforskningen har varit avsaknaden av studier mellan poesi och musik. Möjligtvis har man inom forskningen inte hittat de rätta redskapen. Det är en tämligen frustrerande fråga, särskilt när Johan Henrik Kellgren redan har givit oss ett möjligt svar i sitt berömda företal till *Fredmans Epistlar* 1790. Kellgrens förklaring, och många andras, är ju dock enbart en förklaring, möjligtvis framsprungen ur förromantiska tankar med idéer om litteratur och musik, där naturen och själen på ett osedvanligt skickligt sätt sammantvinnat de bägge kulturelementen till att bli ett med varandra.

Frågan är alltså hur man skall gå tillväga för att förstå denna symbios? Det finns dock några forskningsmodeller som kan förklara själva den skapande arbetsprocessen - både före och efter. För att förstå dessa modeller krävs dock att man avsäger sig sina respektive facks synsätt - underförstått krävs det ett mer tvärvetenskapligt tänkande, där litteraturvetenskapliga modeller kan och bör inhysas inom musikvetenskapen och vice versa. Litteratur och musik har ofta utväxlat metaforik; med begrepp som musikens ordlösa "språk", "rytm" och "klang" i såväl poesi som i prosa. Historiskt sett har även tidigare forskare använt sig av en litteraturvetenskaplig begreppsflora, t.ex. Calvin S. Brown i sin komparativa studie *Music and Literature* (1948/87) och Steven Paul Scher, vars forskning kring den "verbala musiken" (1968 och 1970) blev minst sagt banbrytande.

Den kanske mest spännande forskningen om musikaliska och litterära relationer bedrivs idag bl.a. av Werner Wolf, professor i Anglistik på universitetet i Graz.

Han behandlar dessa ämnen i en kontext av intermedialistisk typologi, där fokus ligger på själva "produkten", snarare än på författaren/kompositören, mottagarna eller processen. Det blir i slutändan en koncentrerad närläsning/närlyssning av ett fascinerande slag, helt och hållet inriktat på verket. Därmed inte sagt att författaren/kompositören "är död".

Vad innehåller då denna typologi? Den är relativt invecklad och vid första ögonkastet genomteoriserad, men efter några läsningar äger den dock vissa förtjänster och ger samtidigt nya möjligheter, bl.a. inom Bellmanforskningen! Wolf tänker sig initialt ett diagram där metareferensen relaterar till andra former av självreferenser. Definition av begreppet metareferens går tillbaka på, så vitt jag kan bedöma, Roman Jacobsens studie *Closing Statement: Linguistics and Poetics*, 1960, där den förklaras som en speciell form av en icke-plötslig intrasystematisk självreferens, en självreferens som äger någon form av semiotisk kvalitet som föder ett medvetande av det aktuella mediet, där det semiotiska systemet refererar till, och konsekvent involverar, en logisk skillnad mellan objektsnivå och metanivå.

Exempel på detta skulle vara följande förklaringsmodeller:

1. Självreferens via likhet/kontrast med 1. intrasystematisk referens:

Tyger! Tyger! **Burning bright** / In the forests of the night
(Blake/Ferguson, *My emphasis*)

2. Generell självreflexion utan någon metadimension med 1. intrasystematisk referens och 2. semantisk kvalitet via den intrasystematiska referensen:

And so I come back to Mr Irwine, with whom I desire you to be in perfect charity, far as he may be from satisfying your demands on the clerical character. Perhaps you think he was not - as he ought to have been - a living demonstration of the benefits attached to a national church?
(Eliot, *Adam Bede*)

3. Självreflekterande med metadimension med 1. intrasystematisk referens och 2. semantisk kvalitet via den intrasystematiska referensen och 3. medvetenhet om mediet:

Den här meningen innehåller sex ord

Där själva grunden, där metareferensen bör betraktas i förhållande till olika former av självreferenser. Till denna modell kan man även tillfoga några viktiga former av metareferenser:

1. Explicit metareferens

Unhappy Mrs Wadman! - For nothing can make **this chapter** go off with spirit but **an apostrophe** to thee - but my heart tells me, that in such a crisis **an apostrophe** is but an insult in disguise, and here I would offer one to a woman in distress - let **the chapter** go to devil; provided any damned critic *in keeping* will be but at the trouble to take it with him.

(Sterne, *Tristram Shandy*, slutet på kapitel IX/26)

2. Implicit metareferens

CHAPTER TWENTY-SEVEN

My uncle Toby's Map is carried down into the kitchen.

CHAPTER TWENTY-EIGHT

[...]"

(Sterne, *Tristram Shandy*, kapitel IX/27-28)

CHAPTER TWENTY-EIGHT

[...]"

(Sterne, *Tristram Shandy*, kapitel IX/27-28)

3. Intrakomposition/direkt

So I am content to tell my story, without trying to make things better than they were; dreading nothing, indeed but falsity, which, in spite of one's best efforts, there is reason to dread. Falsehood is so easy, truth so difficult.

(Eliot, *Adam Bede*)

4. Extrakomposition/indirekt

It is for this rare, precious quality of truthfulness that I delight in my **Dutch paintings**, which lofty-minded people despise.

(Eliot, *Adam Bede*)

5. Generell mediacentreret metareferens

If ever the story of any private man's adventures in the world were worth making public, and were acceptable when published, the editor of this account thinks this will be so.

(Defoe, *Robinson Crusoe*)

6. Sanning/fiktioncentreret metareferens:

The editor believes the thing to be a just history of fact; neither is there any appearance of fiction in it [...]

(Defoe, *Robinson Crusoe*)

7. Kritisk metareferens

This story I am telling is all imagination: these characters I create never existed outside my own mind.

(Fowles, *The French Lieutenant's Woman*)

8. Ikkekritisk metareferens

The editor believes the thing to be a just history of fact; neither is there any appearance of fiction in it [...]

(Fowles, *The French Lieutenant's Woman*)

Hur överför man då dessa metareferenser till Bellmans musik och varför?

Det finns i praktiken två möjligheter. Det första är att leta efter avvikelser i musiken, antingen via en förkastelse av vad man kan uppfatta som standard (ett avbrott, ett tillkortakommande etc.).

Det andra är att leta efter intramusikaliska referenser. Det kan t ex vara ett musikaliskt verk som är allmäncentrerat och fokuserat på en "förtext", t.ex. en parodi på en annan opera (kritisk referens) eller en homage (icke-kritisk dito). Motsatsen torde bli den autofokuserade kompositionen, som kan vara kritisk (självkritisk komposition) eller icke-kritisk (egenhyllade kompositioner). I sammanhanget bör man även tänka på meta-medvetenheten, både hos mottagaren (som förväntas äga en meta-medvetenhet), verket (som bör innehålla en metareferens eller på musikkvetenskapligt språk en **trigger**) och kontexten (som möjliggör en medvetenhet).

Vad kan man tänka sig när det gäller Bellman? Utan tvekan vore det lyckosamt att studera musiken ur en parodisk synvinkel och bli kunna få svar på hur och varför Bellman valde sina musikstycken. Hur kombinerade han text och musik? Var det bara en slump eller finns det en hord metareferenser att skärskäda? Både text och musik äger sin symbolik som grundar sig på väl utstansade konventioner om vad konstverken betyder. Vilka kunskaper fanns det hos Bellman och den samtida lyssnaren?

Finns det några verbala paratexter inom musiken att ta fasta på? Bellman lånade musiken till Fr. Ep. 9 och "Pukor, Trompeter" (StU IV, s.186) av Roman, som i sin tur lånade samma melodi från Händels *Alexander's Feast*. I det sistnämnda stycket, som allt som oftast hyllar Bacchus, märks orden: "Sound the trumpets, beat the drums". Kan Bellmans text vara en metareferens eller paratext till Händels? Via Romans instrumentala variant? Fanns det en meta-medvetenhet hos Bellmans lyssnare?

Bellman var en av de förste tonsättarna som lade in en affektiv innebörd i dur och moll. Gunnar Hillbom skriver: "Det gjorde knappast Dalin. Dalin sjunger "En Celadon gav fröjderop" [...] För honom var det naturligt att avge ett fröjderop i moll. Bellman däremot sjunger om "Svarta böljans vita drägg" till samma melodi." (*Bellman 1998 - och sedan?*, Växjö 1999, s. 137). Föreligger här någon form av **trigger**?

Det finns stora möjligheter att i Bellmans musik hitta åtskilliga musikaliska skämt, homager, korrespondens med andra konstarter, påverkan, satir och ironi. Sträcker vi oss sedan till Liedertraditionen så har vi en närmast bellmansk sammansmältning mellan de bägge konstarterna.

Som jag ser det skulle metareferensmetoden vara ett utmärkt verktyg inom Bellmanforskningen och tillsammans med andra gränsöverstigande metoder skulle vi snart kunna få ytterligare kunskap om skalden och hans värld. Mittåt! Vår värld.

Bengt Jonshult

En sällsam historia om Bellman och Dan Andersson

Dan Anderssons korta väg genom livet kantades precis som Bellmans av svårigheter, fattigdom och ångest, men där Bellman sjöng om trösten i ruset fann Anderssons musa sin lugnande famn hos Gud. Brännvinet till tröst, som han själv formulerar sig i den underbara ”Helgdagskväll i timmerkojan”, såg Dan Andersson, som den aktive nykterhetsvän han var, mest som en ”helvetesvision”.

Dan Anderssons många visor om garvade vägfarare, spelmän, kolare och sökare har emellertid en motsvarighet Bellmanvärlden. En rad ur ”Jungman Jansson”, ”kanske glömmer du din Stina, för ett fnask i Yokohama”, ederades med Kellgrensk precision inför utgivningen och fick efter Dan Anderssons död ge vika för en betydligt beskedligare formulering. Inte heller raden ”kanske äger du som gammal en negress i Alabama” ansågs (tack och lov) passabel. Sådana exempel finns många hos Andersson och den som vill kan söka mängder med mustiga paralleller mellan de båda skalderna.

Dock vet vi mycket lite om vad Dan Andersson egentligen tyckte om Bellman. Delade han måne den vurm som rasade kring skalden i början av det tjugonde århundradet? Det finns dock en historia som visar att Dan Andersson ägnade mycket bryderier åt Bellman. Gösta Ågren berättar i sin biografi ”Dan Anderssons väg” (1970) om hur Dan Andersson vintern 1920 besökte sin vän och Strixmedarbetaren Mätte Schmidt i Stockholm. Mätte Schmidt ägde ett exemplar av originalutgåvan

av Fredmans Epistlar och just vid detta besök satt Dan Andersson i familjens skinnsoffa och läste i boken. Den 30:e januari skriver Dan Andersson ett förtvivlat brev till Mätte Schmidt. Boken har nämligen försvunnit och Dan Andersson har blivit beskyldd för att ha del i detta. Dan Andersson skriver att han inte har något minne av att ha lånat dyrgripen, men medger ändå att han bär skuld till att den är borta. I mars skriver han igen och lovar att kompensera Mätte Schmidt på något sätt. Kompensationen överlämnades några veckor senare i form av originalutgåvan av Wallenbergs ”Min son på galejan” från 1781.

Under sommaren får dock Dan Andersson besked om att Fredmans Epistlar återfunnits och i ett brev daterat i juli uttrycker han sin glädje över detta. Detta besked var dock en lögn från Mätte Schmidt för att lugna och trösta den plågade diktaren. Först långt senare, efter Dan Anderssons död i rum nummer 10 på Hotell Hellman i Stockholm, återfanns boken av Mätte Schmidts son. Den hade glidit in mellan ryggstöd och sits i skinnsoffan där Dan Andersson suttit och läst.

Hans Nilsson

Bellmansällskapets Medlemsblad
Utkommer med 3 nummer/år.
Ansvarig utgivare: Anita Ankarcrona
Chefredaktör: Bengt Jonshult, Barlows väg 5
134 40 Gustavsberg
08-570 100 89, e-post: hwadbehagas@comhem.se
Tryck: Mowys Skrivbyrå
ISSN 1104-4603